

Seznam použitých archivních pramenů a literatury

Prameny

Archivní fondy

Archiv bezpečnostních složek, archivní fondy:

f. 19. brigáda Pohraniční stráže Děčín (2349), archivně nezpracováno

f. Hlavní správa Pohraniční stráže a Ochrany státních hranic, archivně nezpracováno

f. Operativní svazky, svazek archivní číslo 24319 MV – předloženo v digitalizované formě

f. Vyšetřovací spisy, vyšetřovací spis arch. č. V-2745 MV – předloženo v digitalizované formě, V-4159 MV, V-3394 MV

f. Inspekce ministra vnitra, označení f. A 8, inventární jednotky 261, 40 – 48 – předloženo v digitalizované formě

f. Studijní ústav ministerstva vnitra: Kabinet StB materiálů ozn. f. 323, inv. j. 323-20-21, 323-6-8-11 – předloženo v digitalizované formě

f. Sbírka různých písemností, ozn. f. S, S-4910 UL

f. Objektové svazky, svazek arch. č. OB-1734 – předloženo v digitalizované formě

f. Personální spisy příslušníků a zaměstnanců, personální spis arch. č. 687, Jaroslav Kuba; arch. č. 1181 Vlasta Pokorná; arch. č. 719 Josef Kulhavý; osobní evidenční karty příslušníků MV Stanislav Redl, Miloš Hingar, František Hodný

Národní archiv:

f. Sčítací operáty, sčítání obyvatelstva z r. 1930, 1939

Registratury

registratura obce Rybníště:

evidenční karty obyvatel

evidence nemovitostí

archiv autora

fotografie

záznamy rozhovorů s pamětníky

Elektronická média

<http://www.abscr.cz/archivni-pomucky/>, digitalizované archivní a evidenční pomůcky, stav v červnu 2016

<http://kontaminace.cenia.cz>, historické a aktuální snímky leteckého snímko-
vání, topografická mapa, III. vojenské mapování, stav říjen 2016

<http://mapy.cz>, turistické mapy

<http://prochpra-travnik.blogspot.com/>

<http://travniknadeje.blog.cz/>

TOMEK, Prokop. „Špión“, jenž byl mužem na svém místě, online. Dostupné
z: <https://www.vhu.cz/spion-jenz-byl-muzem-na-svem-miste/> [cit. 3. 10.
2018].

Periodika

Rudé právo, 6. května 1956

Literatura

NAVARA, Luděk. *Příběhy železné opony*, sv. 1 a sv. 2. Brno: Host, 2005, 2006.

PAVÝZA, Ladislav. *Horní Světlá – ohlédnutí za minulostí*. Dolní Světlá: sou-
kromý tisk, 2007.

PEJČOCH, Ivo. *Agenti-chodci na popravišti, kurýři západních zpravodaj-
ských služeb popravení v letech 1949–1958*. Cheb: Svět křídel, 2010.

PEJČOCH, Ivo. Vojenské osoby usmrcené při pokusu o přechod státní hrani-
ce v období 1948–1989. *Historie a vojenství. Časopis Vojenského historic-
kého ústavu*. 2011.

PULEC, Martin. *Organizace a činnost ozbrojených pohraničních složek. Se-
znamy osob usmrcených na státních hranicích 1945–1989*. Praha: Úřad
dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, 2006.

PULEC, Martin. Případ VRAŽDA. In: *Securitas Imperii: sborník k problema-
tice bezpečnostních služeb*. Praha: Úřad dokumentace a vyšetřování zlo-
činů komunismu, 2005.

TOMEK, Prokop. *Na frontě studené války – Československo 1948–1956. Vý-
stava k 60. výročí zahájení zahraničního protikomunistického odboje*. Pra-
ha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2009.

VANĚK, Pavel. *Pohraniční stráž a pokusy o přechod státní hranice v letech
1951–1955*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2008.

Seznam a zdroje ilustrací

str. 26

Na obr. č. 1 a 2 je dnešní podoba původně budovy snad školy, též celnice finanční stráže a následně jedné z budov 4. roty PS Dolní Podluží. Dnes penzion s restaurací, stav z roku 2016, pohled z průčelí a zadního traktu (archiv autora)

str. 28–29

Na obrázcích č. 3–5 drátěný zátaras nedaleko obce Valy, v sousedství roty Dolní Světlá. V tomto místě byl zátaras postaven jako trojstěnný, na obr. č. 5 je vlevo před plotem patrný kontrolní orný pás. Podle svinutých ostnatých drátů do válců na obr. č. 4 byla fotografie pořízena krátce po postavení ženižního plotu asi v roce 1953 (archiv autora)

str. 30

Fotografie muže zastřeleného hlídkou PS, leží ve sněhu pouze v košili a s pouty na rukou (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 31

Fotografie aktovky, kterou pronásledovaný muž na útěku odložil, zavazadlo druhý den objevili pohraničníci při průzkumu jeho stop vedoucích od hranic (ABS, fond 2349 – 19. pohraniční brigáda Děčín, inv. j. 309)

str. 31

Kabát zahozený pronásledovaným mužem (ABS, fond 2349 – 19. pohraniční brigáda Děčín, inv. j. 336)

str. 32

Krycí československý občanský průkaz na jméno Rudolf Valtera, odebraný zastřelenému agentovi (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 33

Na jméno Bruno Noller měl agent krycí doklady tehdejší Německé demokratické republiky (NDR) (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 34

Na stejné jméno měl i doklady pro vstup do východoněmeckého výrobního podniku... (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 35

... a stranickou legitimaci východoněmecké vládní politické strany (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 36

Pracovní pověření Velkoobchodu oděvním zbožím na jméno Rudolf Valtera (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 37

Fotografie dokumentů a některých věcí zastřeleného agenta (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 37

Fotografie dalšího písemného materiálu zastřeleného (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 38

Věci nalezené v zavazadle zastřeleného agenta včetně zahozené pistole, kterou údajně pohraničníci objevili při dodatečné prohlídce jeho „osy postupu“ uskutečněné téměř za měsíc, v květnu 1955 po oblevě (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 42

Soupis věcí nalezených u zastřeleného muže. Jeho věci včetně písemností byly cestou zpravodajského odboru Hlavní správy PS předány II. správě MV – kontrarozvědce (ABS, fond 2349, archivně nezpracováno, prozatímní arch. j. 302)

str. 44

Na útržcích u zastřeleného agenta našli příslušníci StB rozpis odměn pro spolupracovníky... (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 44

... instrukce k provozu vysílací stanice... (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 46

... německy a česky psané upomínky... (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 47

... výpisy z vlakových jízdních řádů... (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 47

... vlakových spojů obsluhujících mj. Jedlovou, Děčín, Teplice, Ústí nad Labem, Varnsdorf, Rybníště, Českou Lípou... (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 48

... a zejména adresy (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 49

Jeden z dokumentů na zabavené mikrotečce, byla to první mikrotečka ukořistěná StB nepříteli (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 50–51

Přepis jednoho z dokumentů nalezeného u zastřeleného agenta popisující zájmy zahraniční rozvědky (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 56

Dobový náčrtek místa nálezu mrtvé schránky (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 56

Fotografie mrtvé schránky (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 57

Fotografie mrtvé schránky (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 58

Strojopisná zpráva z mrtvé schránky nalezené východoněmeckými pohraničníky (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 59

Ukázka části rukopisné zprávy z mrtvé schránky (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 60

Náčrtek úpravny rudy v Sobědruhách, okr. Teplice (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 61

Plánek kasáren v Roudnici nad Labem (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 62

Jako dokumentační fotografie posloužily pohlednice (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 63

Příloha k popisu registračních značek automobilů (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 74

Písmoznalecký posudek usvědčující Albertinu Kosinovou z psaní špionážních zpráv (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 80

Na obr. č. 38 a 39 jsou místopřísežná prohlášení mlčenlivosti jednorázových spolupracovníků (ABS, sbírka Svazky kontrarozvědného rozpracování (KR): arch. č. KR-24319 MV)

str. 86–87

Ukázka z písemné svodky z odposlechu. Nasazení odposlechu je zakryto tím, že je jako zdroj informací uváděn spolupracovník TUŽKA (ABS, sbírka Svazky kontrarozvědného rozpracování (KR): arch. č. KR-24319 MV)

str. 102

Hesla Svobodné Evropy určená pro Albertinu Kosinovou (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 104–105

„Úkryt“ špionážních zpráv objevený StB při domovní prohlídce v bytě Albertiny Kosinové (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 106

Celkový pohled na písemný materiál nalezený při domovní prohlídce u Albertiny Kosinové, označený StB jako špionážní (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 107

Padělek, na základě kterého se Albertina Kosinová snažila získat rakouské občanství (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-8)

str. 110

„Vyúčtování“ odměn pro Albertinu Kosinovou za zprávy pro Lorenze (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 112

Lorenzovi instruovali Albertinu Kosinovou ke zřízení mrtvých schránek sloužících k oboustrannému spojení. Podle tehdejších zpravodajských metod ke všem schránkám nakreslila plánky. Mrtvé schránky však ani jednou ke spojení nevyužili. Jedna z pěti navržených se skrývala pod sochou Jana z Nepomuka v teplickém parku (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-21)

str. 113

Druhá schránka byla pod patníkem č. 181 u silnice z Duchcova do Mostu, na obr. č. 50 nákres k mrtvé schránce (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-21)

str. 114

Třetí schránka byla u patníku č. 59 u silnice z Lovosic do Teplic (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-21)

str. 115

Místo úkrytu čtvrté mrtvé schránky u Kaňovského hřbitova, včetně nákresu (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-21)

str. 116

Poslední mrtvou schránku navrhla Albertina Kosinová u podjezdu železniční tratě Litoměřice–Žalhostice (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-21)

str. 118–119

Na obr. č. 57–60 je fotodokumentace mrtvé schránky v Praze na tehdejší Gorkého náměstí (dnes Senovážné) (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV) (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-11)

str. 120

Fotoaparát, který koupil Bedřich Lorenz Janu Ježkovi k fotografování zpráv (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-11)

str. 122

Dopis, který psal Albertině Kosinové Bedřich Lorenz st. (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 130

Poznámky psané Albertinou Kosinovou při zpravodajských cestách, z nich pak sestavovala zprávy (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-8)

str. 132

Plánek nakreslený Valtrem Kosinou podle poznámek Albertiny Kosinové (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-8)

str. 141

Prohlášení osoby zadržené v rámci úkonu „ZÁSADA“ (ABS, sbírka Svazky kontrarozvědného rozpracování (KR): arch. č. KR-24319 MV)

str. 144

Propagandisticky laděný článek v *Rudém právu* z 6. května 1956

str. 145–146

Anonymní dopis zaslaný Ústřednímu výboru KSČ po uveřejnění článku o „odhalení špionážní organizace“ v *Rudém právu*, dopis mj. svědčí o míře

udavačství v době dějství případu. Právě jejich množství bylo „kontraproduktivní“, bezpečnostní ani správní orgány nemohly na takové množství podnětů účinně reagovat (ABS, sbírka Sbírka starých svazků a dotazníků (S/D): arch. č. S-4910 UL)

str. 147

Vazební fotografie Albertiny Kosinové z roku 1955 (ABS, V_2745_MV_002_0004_0001)

str. 147

Vazební fotografie Věry Ježkové z roku 1955 (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 147

Vazební fotografie Jana Ježka z roku 1955 (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 148

Vazební fotografie Miloslava Červinky z roku 1955 (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 148

Vazební fotografie Valtra Kosiny z roku 1955 (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 148

Vazební fotografie Josefa Doležala z roku 1955 (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 149

Vazební fotografie Františka Bezecného z roku 1955 (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 149

Vazební fotografie Františka Marka z roku 1955 (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-4159 MV)

str. 149

Vazební fotografie Vlasty Janebové z roku 1955 (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-4159 MV)

str. 150

Vazební fotografie Václava Pokorného z roku 1955 (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-4159 MV)

str. 150

Vazební fotografie Anny Pokorné z roku 1955 (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-4159 MV)

str. 150

Vazební fotografie Josefa Frieby z roku 1955 (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-4159 MV)

str. 151

Vazební fotografie Antonína Pohla z roku 1955 (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-4159 MV)

str. 151

Vazební fotografie Aloise Pokorného z roku 1955 (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-4159 MV)

str. 156

Dvě fotografie Bedřicha Lorenze st. (nedat.) (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 157

Vila ve varnsdorfské Revoluční ulici, kterou do roku 1948 vlastnila rodina Lorenzů, stav v roce 2016 (archiv autora)

str. 156

Dům v obci Rybniště, část Nový Kyjov, který sloužil rodině Lorenzů jako letní byt, po vyvlastnění nemovitého majetku ve Varnsdorfu se do něho rodina uchýlila (registratura obce Rybniště, stav domu okolo roku 2006)

str. 159–160

Dvě fotografie Bedřicha Lorenze ml. (nedat.), druhé foto je s vlastnoručním vyjádřením Františka Marka (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 163

Otýlie Lorenzová, manželka Bedřicha Lorenze st., matka Bedřicha, Waltera a Karin, (nedat.), (ABS, sbírka Sbírká starých svazků a dotazníků (S/D): arch. č. S-4910 UL)

str. 170

Vlasta Pokorná (nedat.) (ABS, fond Personální spisy příslušníků MV, personální spis evid. č. 1181/31, Vlasta Pokorná)

str. 171

Osobní poděkování náčelníka II. správy za její účast v akci „Terat“, krajský náčelník ji za akci odměnil pochvalou (ABS, fond Personální spisy příslušníků MV, personální spis evid. č. 1181/31, Vlasta Pokorná)

str. 180

Plánek zásahu proti Bedřichu Lorenzovi st. při pokusu o jeho vylákání bezpečnostními složkami do NDR (ABS, sbírka Svazky kontrarozvědného rozpracování (KR): arch. č. KR-24319 MV)

str. 195

Hřbitov v Naději během jeho likvidace (archiv autora)

str. 204

Psovodi ze 4. roty Pohraniční stráže Dolní Světlá v roce 1955, zleva: Snášel Antonín, Grubr Václav, Rešutík Josef, Kučera Zdeněk, Snášel Ladislav, Suša František. Z těchto odhodlaných mladíků byl v době vzniku textu živ již jen jeden (archiv autora)

str. 208

Dolní Světlá, první polovina padesátých let (archiv autora)

str. 209

Pohraničníci základní služby z roty Dolní Světlá, zleva: František Suša, Josef Trojan a Ján Teník; že by hodinky, které Teník tak hrdě ukazuje na fotografii, byly od pana prezidenta za zastřelení Bedřicha Lorenze ml.? (archiv autora)

str. 214

Plánek místa zastřelení je bohužel poměrně vágní a nepřesný (ABS, fond Kabinet státobezpečnostních materiálů (323), sign. 323-6-9)

str. 216

Letecký snímek z roku 1953, dobová mapa (cenia.kontaminace.cz; obr. č. 102), místo pravděpodobného zastřelení Bedřicha Lorenze ml. je označeno červeným křížkem. Pro srovnání uvádím i aktuální letecký snímek (tamtéž; obr. č. 104). Tehdejší krajina od hranic podél Hamerského potoka, kterou se pokoušel Bedřich Lorenz ml. projít, nebyla tehdy příliš zalesněná, dnes je

porostlá neprostupným lesem. Zdůrazňuji, že se jedná o pravděpodobné místo události (orientační GPS: 50.854748, 14.671831), přesnou lokaci se dosud nepodařilo zjistit.

str. 217

Kóta 501 leží uprostřed obrázku, socha sv. Jana je znázorněna v horní části mapy na křižovatce u kóty 514

str. 218

Kóta 501 je uvedena jako bod s bílou výplní, místo činu jako červený bod

str. 218

Kóta 501 je uvedena jako bod s bílou výplní, místo činu jako červený bod

str. 219

Hřbitov v obci Trávník, pravděpodobně zde je místo posledního odpočinku Bedřicha Lorenze ml., stav v roce 2016 (archiv autora)

str. 235

Ukázka rukopisné zprávy ze špionážní cesty Bedřicha Lorenze ml. (archiv autora)

str. 236

Doklad o vyplacení hotovosti ze strany jistého Howarda F. Lorenzovi ml., částka byla zřejmě určená pro zpravodajské spolupracovníky nebo přímo pro Lorenze (archiv autora)

str. 237

Bedřichu Lorenzovi ml. byl v roce 1951 přiznán status politického uprchlíka (archiv autora)

str. 238

Potvrzení osob, kterým Bedřich Lorenz ml. pomohl s útekem na Západ; o útěku Dušana Červinky se pojednává na s. 50 (archiv autora)

str. 239

Německý průkaz totožnosti Bedřicha Lorenze ml. (archiv autora)

str. 240

Fotografie Bedřicha Lorenze st. s vnučkou Ursulou Lorenz (nedat.), (archiv autora)

str. 241

Fotografie manželů Lorenzových (nedat.), (archiv autora)

str. 259

Ukázka pokynů pro špionážní činnost předaných Albertině Kosinové kurýry zahraniční zpravodajské služby. (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)

str. 263

Ukázka zpravodajských informací psaných Albertinou Kosinovou. (ABS, sbírka Správa vyšetřování StB – vyšetřovací spisy (V): arch. č. V-2745 MV)